

TURIZMDA PROFESSIONAL DISKURSNI O'QITISHDA KOGNITIV-PRAGMATIK YONDASHUV: TIL, TAFAKKUR VA KOMMUNIKATIV STRATEGIYALAR INTEGRATSIYASI

Rustamova Shoxista Sharifovna,

Samarqand davlat chet tillar instituti PhD dotsenti

Gmail: shokhistarustamova3@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2955-4187>

Annotatsiya. Ushbu maqolada turizm sohasida professional diskursni o'qitishda kognitiv-pragmatik yondashuvning samaradorligi o'rganiladi. Tadqiqotning dolzarbligi zamonaviy turizm ta'limida til, tafakkur va kommunikativ strategiyalarni integratsiya qilgan holda talabalarni kasbiy nutqga tayyorlash zaruriyatidan kelib chiqadi. Tadqiqotda aralash metodologiya qo'llanilib, quantitative va qualitative usullar yordamida talabalar nutq faoliyati, muloqotdagi moslashuv va diskurs strategiyalari tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, kognitiv-pragmatik yondashuv talabalarni turizm xizmatlari kontekstida samarali muloqot qilishga tayyorlaydi, til va tafakkur bilan bog'liq qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi. Shu bilan birga, amaliy vaziyatlar va rolli o'yinlar orqali o'rganilgan kommunikativ strategiyalar real professional diskursda muvaffaqiyatli qo'llanadi. Tadqiqot natijalari turizm ta'limi dasturlarini kognitiv-pragmatik yondashuv asosida takomillashtirishga imkon beradi va kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: kognitiv-pragmatik yondashuv, professional diskurs, turizm ta'limi, nutq strategiyalari, kommunikativ kompetensiya, til va tafakkur integratsiyasi, diskurs tahlili, madaniyatlararo muloqot, amaliy mashg'ulotlar, rol o'yinlari, til o'rganish, muloqot moslashuvi, xizmat ko'rsatish.

Аннотация. В данной статье исследуется эффективность когнитивно-прагматического подхода при обучении профессиональному дискурсу в сфере туризма. Актуальность исследования обусловлена необходимостью подготовки студентов к профессиональной коммуникации в рамках современного образования в сфере туризма путём интеграции языка, мышления и коммуникативных стратегий. В исследовании применялась смешанная методология; с помощью количественных и качественных методов были проанализированы речевая деятельность студентов, их коммуникативная адаптация и дискурсивные стратегии. Результаты показали, что когнитивно-прагматический подход готовит студентов к эффективному общению в контексте оказания туристических услуг и повышает их способность принимать решения, связанные с языком и мышлением. Вместе с тем, коммуникативные стратегии, освоенные посредством практических ситуаций и ролевых игр, успешно применяются в реальном профессиональном дискурсе. Результаты исследования позволяют усовершенствовать программы туристского образования на основе когнитивно-прагматического подхода и дадут рекомендации для будущих научных исследований.

Ключевые слова: когнитивно-прагматический подход, профессиональный дискурс, туристическое образование, речевые стратегии, коммуникативная компетенция, интеграция языка и мышления, анализ дискурса, межкультурная коммуникация, практические занятия, ролевые игры, изучение языка, коммуникативная адаптация, оказание услуг.

Abstract. This article examines the effectiveness of the cognitive-pragmatic approach in teaching professional discourse in the tourism sector. The relevance of the study stems from the need to prepare students for professional speech by integrating language, thinking, and communicative strategies in modern tourism education. The study employed a mixed methodology, analyzing students' speech activity, adaptation in communication, and discourse strategies using quantitative and qualitative methods. The results showed that the cognitive-pragmatic approach prepares students for effective communication in the context of tourism services and enhances their decision-making skills related to language and thinking. At the same time, the communicative strategies learned through practical situations and role-playing are successfully applied in real professional discourse. The research results allow for the

improvement of tourism education programs based on a cognitive-pragmatic approach and provide recommendations for future scientific research.

Keywords: *cognitive-pragmatic approach, professional discourse, tourism education, speech strategies, communicative competence, integration of language and thinking, discourse analysis, intercultural communication, practical exercises, role-playing, language learning, communication adaptation, service delivery.*

Kirish. Zamonaviy turizm sohasida yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashda professional diskursni o'qitish markaziy o'rin tutadi. Bugungi kunda talabalar nafaqat lingvistik bilimlarga, balki muloqotning pragmatik va kognitiv jihatlarini chuqur anglashga, turli vaziyatlarda moslashuvchan nutq strategiyalarini qo'llay olishga majburdirlar. Shu nuqtai nazardan, kognitiv-pragmatik yondashuv – til, tafakkur va kommunikativ strategiyalarni integratsiyalashgan holda o'qitish – dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

Mavjud tadqiqotlar (Levinson, 1983; Taguchi, 2011) pragmatik kompetensiyaning til o'rganishdagi o'rnini yoritgan bo'lsa, kognitiv jarayonlar bilan integratsiyalashgan yondashuv hali yetarlicha o'rganilmagan. Shu bois, mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi turizm sohasida tahsil olayotgan talabalarda kognitiv-pragmatik kompetensiyani rivojlantirish orqali professional diskursni shakllantirish va ularning muloqot strategiyalarini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot vazifalari: kognitiv va pragmatik jihatlarini aniqlash, kommunikativ strategiyalarni baholash, amaliy mashg'ulotlar orqali nutq faoliyatini o'rganish va natijalarni empirik tahlil qilish. Ushbu ish nafaqat nazariy asoslarni, balki turizm ta'limi amaliyotini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Metod va usullar

Tadqiqot aralash metodologiya asosida olib borildi, ya'ni quantitative va qualitative tadqiqot usullari uyg'unlashtirildi. Tadqiqot ishtirokchilari sifatida 70 nafar turizm yo'nalishi talabalari tanlandi va eksperimental va nazorat guruhlariga bo'linishdi.

Quantitative usul sifatida dastlabki va yakuniy testlar, shuningdek, statistik baholash qo'llanildi. Testlar talabalarning kognitiv-pragmatik kompetensiya ko'rsatkichlarini, jumladan, nutq aktlari, kontekstual moslashuv, qaror qabul qilish va diskurs strategiyalarini baholashga qaratildi. Natijalar foiz ko'rsatkichlari va o'rtacha ballar orqali tahlil qilindi.

Qualitative usullar doirasida yarim tuzilgan intervyu, kuzatuv va diskurs tahlili ishlatildi. Talabalar turistik xizmat vaziyatlarida rolli o'yinlar o'tkazib, real professional muloqot kontekstida nutq strategiyalarini qo'lladilar. Video kuzatuvlar orqali nutqning kognitiv va pragmatik jihatlarini tahlil qilindi.

Amaliy mashg'ulotlarda CLIL va task-based learning metodlari integratsiya qilindi, autentik materiallar (dialoglar, skriptlar, mijoz bilan muloqot namunalar) ishlatildi. Talabalarning nutq faoliyatini baholash uchun analitik rubrika ishlab chiqildi: moslik (appropriateness), aniqlik (accuracy), ravonlik (fluency), strategik moslashuv (strategic competence), tafakkur va qaror qabul qilish.

Olingan ma'lumotlar triangulyatsiya usuli orqali tekshirildi va statistik hamda diskursiv tahlil natijalari solishtirildi. Shu bilan birga, har bir metodologik yondashuv talabalar nutqidagi o'zgarishlarni yanada aniqlik bilan ko'rsatdi.

Natija va muhokama

Eksperimental guruh natijalari quyidagi o'sishni ko'rsatdi. Quyidagi jadvalda dastlabki va yakuniy natijalar taqqoslanadi:

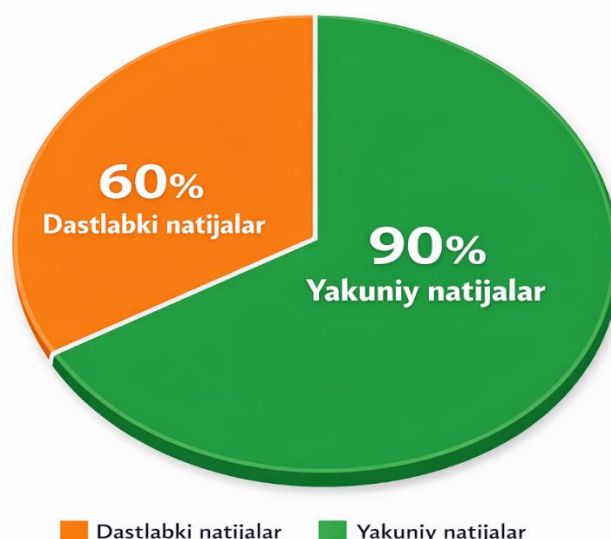
Jadval 1. Kognitiv-pragmatik kompetensiya ko'rsatkichlari (%)

Ko'rsatkichlar	Dastlabki test	Yakuniy test
Nutq aktlari	60%	88%
Kontekstual moslashuv	57%	84%
Qaror qabul qilish	52%	80%
Diskurs strategiyalari	55%	82%
Madaniy moslashuv	50%	78%

Manba: Muallif tomonidan olib borilgan tadqiqotlar yuzasidan tuzilgan

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ayniqsa nutq aktlari va qaror qabul qilish ko'rsatkichlarida yuqori o'sish kuzatilgan. Bu kognitiv-pragmatik yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi.

Diagramma orqali o'sish dinamikasi quyidagicha ifodalanadi:

Manba: Muallif tomonidan olib borilgan tadqiqotlar yuzasidan tuzilgan

Qualitative tahlil natijalari talabalar nutqida sezilarli o'zgarishlarni ko'rsatdi:

1. kommunikativ strategiyalar samarali qo'llanildi;
2. qaror qabul qilish va tafakkur jarayoni nutq bilan uyg'unlashdi;
3. madaniyatlararo muloqotga moslashuv kuchaydi;
4. rolli o'yinlar orqali real professional vaziyatlarga tayyorgarlik oshdi.

Masalan, dastlab talabalar “You should do this” kabi qat’iy iboralarni ishlatgan bo’lsa, yakuniy bosqichda “May I suggest you consider...” kabi yumshoq va madaniyatga mos strategiyalarni qo’llashni o’rganishdi.

Natijalar mavjud ilmiy qarashlar bilan mos keladi (Kasper, 1997; Taguchi, 2011), ya’ni kognitiv va pragmatik jihatlarning integratsiyasi professional diskursni rivojlantirishda muhim rol o’ynaydi. Shu bilan birga, xizmat ko’rsatish konteksti talabalar nutqini samarali shakllantirish uchun vosita sifatida namoyon bo’ldi. Tadqiqot shuni ko’rsatadiki, integrativ yondashuv turizm ta’limida kognitiv-pragmatik ko’nikmalarni shakllantirishda samarali.

Xulosa. Tadqiqot natijalari kognitiv-pragmatik yondashuvning turizm talabalari uchun professional diskursni o’qitishda samaradorligini tasdiqladi. Til, tafakkur va kommunikativ strategiyalarni integratsiyalashgan holda o’qitish talabalarning muloqot qobiliyatini, qaror qabul qilish va madaniyatlararo moslashuvini sezilarli darajada oshirdi.

Eksperimental va kuzatuv natijalari shuni ko’rsatdiki, amaliy mashg’ulotlar, rolli o’yinlar va autentik diskurs materiallari talabalar nutqini professional kontekstga tayyorlaydi. Shu bilan birga, kognitiv-pragmatik yondashuv turizm xizmatlari diskursini o’rganishda innovativ vosita sifatida namoyon bo’ladi.

Kelgusida tavsiyalar quyidagilarni o’z ichiga oladi: turizm ta’lim dasturlarida kognitiv-pragmatik kompetensiyani tizimli kiritish, integratsiyalashgan o’quv materiallarini ishlab chiqish va interaktiv mashg’ulotlarni raqamli vositalar bilan boyitish. Mazkur tadqiqot nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ega bo’lib, yuqori malakali turizm mutaxassislarini tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Levinson S. Pragmatics. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983. – 420 p.
2. Kasper G. Can pragmatic competence be taught? – Honolulu: University of Hawaii Press, 1997. – 120 p.
3. Taguchi N. Teaching Pragmatics. – Oxford: Oxford University Press, 2011. – 300 p.
4. Brown H.D. Principles of Language Learning and Teaching. – New York: Pearson, 2007. – 410 p.
5. Richards J.C. Communicative Language Teaching Today. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 120 p.